

חטיבת פיקוח ואכיפה האגף להגנה על החי והצומח

מאי 2023

נספח מדיניות בנושא יבוא וסחר ברכיכות

סימוכין: עמדה מקצועית בנושא סחר במינים ממערכת הרכיכות, ד"ר דנה מילשטיין, ד"ר נעם לידר, חטיבת המדע, אפריל 2022

רשות הטבע והגנים (להלן רט"ג) פועלת להסדיר את נושא היבוא וההחזקה בשבייה של בעלי חיים ממערכת הרכיכות (Mollusca), לצרכי השמירה על ערכי טבע ומערכות אקולוגיות רגישות. רט"ג מפקחת על יבוא וסחר במיני רכיכות כך שאלו יתנהלו באופן מקיים, תוך שימור מיטבי ומזעור הפגיעה באוכלוסיות הטבעיות ובמערכות האקולוגיות בכל בתי הגידול.

רקע:

מערכת הרכיכות היא המערכה השנייה בגודלה של חסרי חוליות אחרי מערכת פרוקי הרגליים (Arthropoda). קיימים למעלה מ-90,000 מינים מוכרים של רכיכות. שיעור המינים הלא מתוארים גבוה מאוד וקבוצות רבות בתוך המערכה נחקרו מעט מאוד והמחקר על קבוצות רבות מועט.

מערכת הרכיכות מגוונת מאוד, לא רק בגודל ובמבנה האנטומי, אלא גם בהתנהגות ובבית הגידול. המערכה מחולקת ל-7 מחלקות טקסונומיות של מינים החיים כיום. אלו גסטרופודים הכוללים חלזונות, שבלולים; דו-קשוותים הכוללים צדפות; ראש-רגליים הכוללים דיונונים; ועוד תתי קבוצות פחות מוכרות אך מובחנות באופן דומה.

רוב המינים חיים באוקיינוסים, מחופי הים ועד לקרקעית הים העמוק. רכיכות הם גם המערכה הימית הגדולה ביותר, המהווה כ-23% מכלל האורגניזמים הימיים. רכיכות רבות חיות גם במים מתוקים ובמערכות האקולוגיות היבשתיות. מגוון הרכיכות גבוה ביותר באזורים טרופיים וממוזגים, אך ניתן למצוא אותן בכל קווי הרוחב. כ-80% מכל מיני הרכיכות הידועים הם גסטרופודים (חלזונות ושבלולים).

קווים מנחים למדיניות:

- מערכת הרכיכות (Mollusca) כוללת בתוכה מספר גדול ביותר של מינים. קיימים פערי ידע משמעותיים לגבי מספר המינים הקיימים בעולם, תפוצתם ומצב שימורם.
- מרבית הסדרות במערכה כוללים מינים החיים אך ורק בסביבות ימיות או של מים מתוקים. הסדרה הגדולה ביותר – חלזונות (Gastropoda), כוללת גם מינים החיים ביבשה.
- שתי הסדרות הגדולות – חלזונות (Gastropoda) וצדפות (Bivalvia) כוללות מינים רבים אשר תועדו כמינים פולשים במגוון בתי גידול ימיים, מים מתוקים ויבשתיים, וכבעלי השפעה שלילית גבוהה ביותר על מגוון המינים במערכות אקולוגיות. בישראל חלזונות וצדפות פולשות עלולים לפגוע במינים נדירים ובתפקוד בתי גידול רגישים בים, בבתי גידול מימיים פנימיים וביבשה.
- דרכי הגעה אפשריות של רכיכות פולשות כוללים העברה לא מכוונת בעיקר דרך חומר ריבוי חקלאי, תעשיית נוי וחיות מחמד (על גבי צמחי נוי אקוויטיים ויבשתיים ויבוא דגים), ע"ג ספינות בים והגירה לספציאנית מים סוף לים התיכון. דרכי הגעה מכוונת העיקריות הן דרך יבוא לגידול בחקלאות מים או למטרות שוק הנוי.
- לקחי העבר בישראל מאירועי פלישה קודמים של רכיכות מגדילים את החשש לפגיעה ממשית במגוון ביולוגי ומערכות אקולוגיות רגישות כתוצאה בפלישות ביולוגיות נוספות.

חטיבת פיקוח ואכיפה האגף להגנה על החי והצומח

- יש צורך בפיתוח מתודולוגיה מתאימה להערכת סיכונים לפלישה ביולוגית מרכיכות, תוך שימוש בעקרון הזהירות המונעת.
- עבור גידול מסחרי לצרכי חקלאות ימית או מיזמים אחרים יידרש תיאום מול משרד החקלאות. תידרש בראש ובראשונה בדיקה מקיפה של המין וכתובת הערכת סיכון מבוססת-מדע. כמו-כן תידרש בחינה של מתקן הגידול הספציפי ויכולתו למנוע בריחה של פרטים.

כללי המדיניות:

1. יבוא למטרת מאכל – יותר יבוא של צדפות מתות (לא חי) הנצרכות למאכל. ניתן לאשר יבוא וסחר בתנאי שהיבוא אינו מסכן אוכלוסיות בארץ המקור.
 2. יבוא למטרות נוי – יותר יבוא של צדפות מתות (לא חי), של מים מלוחים ושל מים מתוקים, צדפות אשר מגדלים אותן למטרות ייצור תכשיטים (פנינים) וחפצי נוי אחרים, בתנאי להמצאת אישור מראש, מרשות ממלכתית מוסמכת, על אי פגיעה בטבע בארץ המקור.
 3. יבוא כחיית מחמד – ייאסר יבוא רכיכות (בעיקר חלזונות וצדפות) לגידול נוי, לאור סכנת הפלישה והפגיעה במערכות האקולוגיות המקומיות לצד פערי הידע הקיימים.
 4. יבוא למטרת גידול מסחרי (לצרכים חקלאיים ומחקר טכנולוגי/רפואי) – ייאסר יבוא למטרת סחר לאור סכנת הפלישה האקולוגית של מיני רכיכות אקזוטיות ולאור פערי הידע המשמעותיים הקיימים על מרבית המינים במערכת הרכיכות: היבוא, החזקה, וסחר אסורים. במקרים חריגים, כל בקשה תיבחן לגופה על ידי אנשי המקצוע בחטיבת מדע בשיתוף חטיבת אכיפה, בכלל זה יילקחו בחשבון הפרמטרים הבאים:
- אי פגיעה במינים ובמערכות אקולוגיות מקומיות (ובכלל זה מניעת פלישה של מינים זרים ומניעת פגיעה באוכלוסיות מקומיות)
 - אי פגיעה בבתי גידול ובאוכלוסיות טבעיות בארצות המוצא
 - מסוכנות לאדם
 - היכולת להחזיק בשביה, למנוע בריחה ופתרון להמתה של הפרטים.

מקרים חריגים ידונו על ידי ועדת חריגים שתתבסס על עקרונות המדיניות לבחינת בקשות ליבוא.